

INKULYUZIV TA'LIM HAQIDA UMUMIY TUSHUNCHA**Rajabova Sevinch Mirzohidovna***Axborot texnologiyalari va menejment universiteti Maxsus
pedagogika Defektologiya yònalishi fakulteti talabasi:*

Annontatsiya: *Ushbu maqolam mazmuni shundan iboratki: Jamiyatning va oilaning faol ishtirokida nogiron va soʻgʻlom bolalar òrtasidagi tòsiqlarni bartaraf etish, maxsus ta'limga muhtoj bolalarni rivojlanishidagi nuqsonlari yoki iqtisodiy qiyinchiliklaridan qat'iy nazar ijtimoiy hayotga korreksiyalash ,moslashtirish va yònaltirish.*

Kalit sòzlar; *Mary Warnock, Warnock Report, Lynn McNergney , Tony Booth, Inkulyuziv, korreksion, emotsional, malakaviy, pedagogik, nogiron, jismoniy, muassasa.*

Mamlakatimizda Inkulyuziv ta'limga bòlgan e'tibor yanada takomillashib bormoqda. Inkulyuziv ta'lim bu-davlat siyosati bòlib, nogiron va soʻgʻlom bolalar òrtasidagi tòsiqlarni bartaraf etish, maxsus ta'limga muhtoj bolalarni rivojlanishidagi nuqsonlari yoki iqtisodiy qiyinchiliklaridan qat'iy nazar ijtimoiy hayotga moslashtirishga yònaltirilgan umum-ta'lim jarayoniga qòshishni ifodalovchi ta'lim tizimidir. Inkulyuziv ta'lim barcha òquvchilarning qobiliyatlari va kelib chiqishidan qat'iy nazar, samimiy va qòllab-quvvatlovchi muhitda sifatli ta'lim olishlarini ta'minlash muhimligini ta'kidlaydi. Bu talabalarning turli ehtiyojlarini qondirish uchun òqitish usullarini, materiallarni va baholash amaliyotlarini moslashtirish , sinfda tenglik va xilma-xillikni targ'ib qilishni òz ichiga oladi. Inkulyuziv ta'lim tamoyillarini qòllagan holda, òqituvchilar har bir òquvchi òz potentialini tòliq ròyobga chiqarish uchun òzini qadrli, hurmatli va vakolatli his qiladigan òquv maydonlarini yaratish mumkin. Hamkorlik va tushunish orqali inkulyuziv ta'lim har bir talaba òz potentsiali Inkni tòliq ròyobga chiqarishga imkon beradigan qòllab-quvvatlovchi hamjamiyatni rivojlantiradi. Inkulyuziv ta'lim-bu barcha talabalar uchun, ularning kelib chiqishi va qobilyatlaridan qat'iy nazar teng imkoniyatlarni targ'ib qiluvchi tushunchadir. U har bir òquvchi uchun mehmondòst va qòllab-quvvatlovchi muhitni yaratishga qaratilgan. Inkulyuziv ta'lim amaliyoti òqitish usullarini turli xil ta'lim uslublari va qobiliyatlariga moslashtirishni òz ichiga oladi. Bu har bir talaba òquvchi muvaffaqiyatga erishish uchun qòshimcha yordam, manbalar va tadbirlarni òz ichiga olishi mumkin. Inkulyuziv ta'lim amaliyotini joriy qilish orqali maktablar òquvchilarda tegishlilik va qabul tuyg'usini rivojlantirishi mumkin. Ushbu yondashuv nafaqat nogiron yoki alohidayordam ehtiyojga ega bòlganlarga foyda keltiradi, balki har bir kishi uchun umumiy ta'lim tajribasini oshiradi. Òzbekiston Respublikasi Prezidenti

Shavkat Mirziyoyev Inkulyuziv ta'lim masalalariga alohida e'tibor qaratgan. U o'zining nutqlarida va ta'lim sohasidagi islohotlar haqida gapirganda, inkulyuziv ta'limning ahamiyatini ko'p bor ta'kidladi. Prezidentimizning inkulyuziv ta'limga oid fikrlarining asosiy yo'nalishlari quyidagicha: Barqaror va keng imkoniyatlar yaratish Prezident Shavkat Mirziyoyev Inkulyuziv ta'limni jamiyatdagi tenglik va barqarorlikni ta'minlashning muhim vositasi sifatida ko'rsatadi. U har bir bolaga, jumladan, maxsus ehtiyojlarga ega bo'lgan bolalarga ta'lim olishga teng imkoniyatlarni taqdim etish zarurligini ta'kidlagan. Shavkat Mirziyoyev: "Ta'lim tizimida barcha bolalarga, ularning jismoniy, aqliy holatiga qarab, teng imkoniyatlar yaratish lozim. Bu eng, avvalo, maxsus ehtiyojlarga ega bo'lgan bolalar uchun kerak" Maktablarda maxsus sharoitlar yaratish Prezident ta'lim muassasalarida maxsus ehtiyojlarga ega bolalar uchun sharoitlarni yaxshilashga alohida e'tibor qaratgan. U o'zining nutqlarida, o'qituvchilarni maxsus tayyorlash, maktablarda moslashuvchan o'quv dasturlarini yaratish va maxsus uskunalar bilan ta'minlash zarurligini aytgan. Maktablarimizda maxsus ehtiyojlarga ega bo'lgan bolalarga ham ta'lim beradigan imkoniyatlar yaratish kerak. Bu nafaqat materiallar va metodlar, balki o'qituvchilarni tayyorlashni ham talab qiladi. "Maktablarda jismoniy, aqliy, ijtimoiy, emotsional, tilidagi yoki boshqa nuqsonlaridan qat'iy nazar hamma bolalarni qabul qilishi kerak. Ular ruhiy va jismoniy nuqsoni bor, bolalarni, boshpanasiz bolalar ko'chmanchi xalqlarga tegishli bo'lgan bolalar, etnik yoki madaniy kamchilikni tashkil etgan oilalarning bolalari kiradi. Inkulyuziv ta'lim faqat o'qituvchilarga emas, balki jamiyatga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi, chunki bu nafaqat ta'lim muhitini, balki jamiyatdagi adolatni ham yaxshilaydi". Inkulyuziv ta'lim haqida allomalarning fikrlari shuni ko'rsatadiki, bu yondashuv faqat maxsus ehtiyojlarga ega bo'lgan bolalarga yordam berish emas, balki barcha bolalar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini yaratish, jamiyatda adolatni ta'minlash va farqliliklarni qabul qilishni o'z ichiga oladi. Inkulyuziv ta'limning muvaffaqiyatli bo'lishi uchun ta'limning muvaffaqiyatli bo'lishi uchun ta'lim tizimining har bir qismi, jumladan, o'qituvchilar, ota-onalar, jamiyat a'zolari va hukumatlar birgalikda ishlashlari kerak. Mel Ainscow- Inkulyuziv ta'lim bo'yicha yetakchi tadqiqotchi: inkulyuziv ta'limni ta'lim tizimining markazida qo'yishni targ'ib etgan. Uning fikriga ko'ra, inkulyuziv ta'lim faqat maxsus ehtiyojlarga ega bolalarga yordam berish uchun emas, balki butun ta'lim tizimining sifatini oshirish uchun muhimdir. Ainscow ta'lim muassasalarini inkulyuziv qilish jarayonida, o'qituvchilarni tayyorlash va maktabning ichki muhitini yaxshilash zarurligini ta'kidlaydi. Mel Ainscow: "Inkulyuziv ta'limga- bu ta'lim tizimini barcha bolalar uchun teng, samarali va sifatli qilishning eng yaxshi usulidir. Mary Warnock- Britaniyalik pedagog va falsafachi. Inkulyuziv ta'limning nazariy asoschilaridan biri hisoblanadi. U 1978-yilda "Warnock Report" ni taqdim etgan, bu hujjat Britaniyada

inkulyuziv ta'limning rivojlanishiga katta ta'sir kòrsatgan. Warnockning fikricha, inkulyuziv ta'lim barcha bolalarga teng imkoniyatlarni yaratish, farqliliklarni qabul qilish va jamiyatda òzaro hurmatni rivojlantirish uchun juda muhimdir. Uning fikricha, ta'lim tizimini faqat maxsus ehtiyojlarga ega bòlgan bolalarni alohida muassasalarda òqitish bilan cheklanmasligi kerak, balki ular umumiy ta'lim tizimiga integratsiya qilishini lozim. Mary Warnock shunday yozgan: "Inkulyuziv ta'lim - bu faqat ehtiyojlar bòyicha ta'limni emas, balki barcha bolalar òz imkoniyatlarni tòliq amalga oshirishlari uchun teng sharoit yaratishni anglatadi. Lynn McNergney-Ta'lim mutaxassisi: inkulyuziv ta'limning ijtimoiy va psixologik ahamiyatiga e'tibor qaratadi. Uning fikriga kòra, inkulyuziv ta'lim jarayonining faqat akademik jihatlarini emas, balki òquvchilarning ijtimoiy, emotsional va shaxsiy rivojlanishini ham qòllab -quvvatlaydi. U bolalarning turli ehtiyojlarini qondirish uchun ta'limni individualizatsiya qilish, òquvchilarning òz-òzini hurmat qilishini va jamiyatdagi integratsiyasini ta'minlash zarur ta'kidlaydi. Lynn McNergney:" inkulyuziv ta'lim òquvchilarning faqat akademik jihatlarini emas, balki ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini ham qòllab-quvvatlashni talab qiladi". Tony Booth - Ta'lim olimi va inkulyuziv ta'lim eksperti: inkulyuziv ta'limni rivojlantirishda va unga oid tadqiqotlarda yetakchi mutaxassislardan buridir. U inkulyuziv ta'lim òzaro yordam va hamkorlikni ta'minlash orqali ta'lim tizimining hamma bolalar uchun moslashuvchan bòlishini ta'minlash deb tushunadi. Boothning fikriga kòra, inkulyuziv ta'lim nafaqat òquvchilarning òqishidagi ehtiyojlarini qondirishni, balki ta'lim muhitini ham barcha òquvchilar uchun qulay qilishni nazarda tutadi. U shuningdek, ta'lim tizimida ijtimoiy adolatni ta'minlash uchun inkulyuziv yondashuvni kengaytirishni zarur deb hisoblaydi. Tony Booth: "Inkulyuziv ta'lim- bu barcha òquvchilarga òz imkoniyatlarni Maksim darajada amalga oshirishga mos sharoit yaratish zarur deb ta'kidlaydi. Inkulyuziv ta'lim vazifalari:

- Ta'lim muassasida ta'limga alohida ehtiyoji bòlgan imkoniyati cheklangan bolalar va òsmirlarning ta'lim olishlari uchun zarur psixologo- pedagogik, korreksion sharoitlarni yaratish, ularning imkoniyatiga yònaltirilgan umumta'lim dasturlari va korreksion ishlarni amalga oshirish orqali ruhiy rivojlanishini, ijtimoiy moslashtirishni amalga oshirish:

- Maxsus ta'lim muassasi òquvchilarini umumta'lim maktablari bilan uyğunlashtirgan holda faoliyat olib borish yòli bilan òquvchilarning ta'limdagi tenglik huquqini kafolatlash:

- Jamiyatning va oilaning faol ishtirokida nogiron va soğlom bolalar òrtasidagi tòsiqlarni bartaraf etish, bolaning ehtiyojlarini qondirish, ijmoniy hayotga erta moslashtirish: Imkoniyati cheklangan bolalar va òsmirlarni oilalardan ajralmagan holda yashash huquqini ròyobga chiqarish;

- Jamiyatda imkoniyati cheklangan bolalar va òsmirlarga muqobil munosabatni shakllantirishdir.

Inkulyuziv ta'limga kiritishning asosiy tamoyillari.

- 1) Inkulyuziv ta'limni e'tirof etilishi.
- 2) Inkulyuziv ta'limning barcha uchun ochiq bòlishi tamoyili.
- 3) Boğlanishning mavjud bòlish tamoyili.
- 4) Markazlashtirilmagan bòlish tamoyili.
- 5) Inkulyuziv ta'limga kompleks yondashish tamoyili.
- 6) Inkulyuziv ta'limda moslashuvchanlik tamoyili.
- 7) Malakaviy tamoyillardir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Òzbekiston Respublikasining " Ta'lim tòğrisida" Qonuni.- T., 1997
2. Òzbekiston "Kadrlarni tayyorlash" milliy dasturi. -T 1997
3. Bola huquqlari kafolatlari tòğrisida"gi Òzbekiston Respublikasi Qonuni. T., Òzbekiston, 2008.
4. Òzbekiston Respublikasi nogironlarni ijtimoiy himoya qilish tòğrisida"gi Òzbekiston Respublikasi Qonuni, T., Òzbekiston 2008.
5. Aytmetova.S.Sh. "Oligofrenopedagogika" , - T., 1994.
6. Ayupova.M.Yu. Logopediya.-T "Òzbekiston faylasuflar milliy jamiyati" 2007.